

SİDE'DE BİR MİMARİ BLOKTAKİ ANTİK ÇİZİMLER VE BLOĞUN ÇOK YÖNLÜ KULLANIM ÖYKÜSÜ

Gamze KAYMAK-HEİNZ – Serap ERKOÇ *

ABSTRACT

Ancient Drawings on an Architectural Block in Side and the History of the Multipurpose Use of the Block

Ancient drawings on a marble block in Side came to public attention in 2018. Barely seen under certain light conditions, those drawings were first discovered by Ülkü İzmirligil in 2002 amongst the block stones being removed from the front of the skene building. The approximately 5-millimetre-deep lines were engraved on smooth marble surface in a fine and sharp fashion. Composed of an Ionic volute, profiles of column base and a flower of life pattern, the drawings cover a space of 1,60 m². When the missing part in the drawings is completed a horizontal axis passing through the centre of the eye of the volute appears. There are two other in-parallel axes in perpendicular to the foregoing axis, one passes through the eye of the volute, again, and the other passes through the widest section of the volute. The last two axes also constrain the drawings of column base profiles. Having probably been prepared in advance, those axes might have served the purpose of facilitating the original drawings. It is likely that the drawings were scribed by the masons, who worked in the construction of the skene building of the theatre.

Therefore, the theories of Roman architecture can be associated with an ancient drawing for the first time in Side; and may shed light on the relations between design, production, and construction in Side during the Ancient Period. The fact that the marble block housing the working drawings bears multiple usage traces may provide information as regards the construction process of the skene building of the theatre.

Keywords: Side, Ancient Drawings, Working drawings, Ionic Volute, Column Base, Flower of Life.

ÖZ

2018 yılında, Side'de mermer bir mimari blok üzerine yapılmış olan antik çizimler dikkati çekmiştir. Güçlülük ve sadece belirli bir ışık altında görülebilen bu çizimler,

* Dr. Gamze Kaymak Heinz, T.C. Beykent Üniversitesi; Mühendislik-Mimarlık Fakültesi; Mimarlık Bölümü, İstanbul-TR. E-posta: gamzekaymak@beykent.edu.tr.

Dr. Serap Erkoç, Anadolu Üniversitesi; Edebiyat Fakültesi; Arkeoloji Bölümü, Eskişehir-TR. E-posta: seraperkoc@anadolu.edu.tr.

Orcid No: Gamze Kaymak Heinz : 0000-0001-9667-0858 ; Serap Erkoç: 0000-0002-4949-1045

ilk olarak 2002 yılında Ülkü İzmirligil tarafından tiyatronun sahne binasının önünden kaldırılan blok taşların arasında keşfedilmiştir. Çizgiler, pürüzsüz mermer üzerinde, yüzeyden yaklaşık yarım milimetre derinliğinde, çok ince ve keskin olarak çalışılmıştır. İon başlığına ait bir volüt, sütun kaidesi profilleri ve bir yaşam çiçeği motifini içeren çizimler yaklaşık 1,60 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Çizimde, eksik olan kısmı tamamlandığında, volüt gözünün merkezinden geçen yatay bir eksen vardır. Bu eksen dik açıyla kesen, biri yine volüt gözünden, diğeri ise volütün en geniş yerinden geçen, birbirine paralel iki eksen daha mevcuttur. Son iki eksen, aynı zamanda sütun kaidesi profillerine ait çizimleri sınırlamaktadır. Muhtemelen önceden hazırlanmış olan bu eksenler, gerçek çizimlerin yapılmasını kolaylaştırmak amacıyla hizmet etmiş olmalıdır. Çizimlerin, tiyatronun sahne binasının yapımında çalışan taş ustaları tarafından yapıldığı düşünülebilir.

Böylece Side'de ilk kez, Roma mimarisinin teorileri antik bir çizimle ilişkilendirilebilir; Antik Çağ'da Side'deki tasarım, üretim ve yapım arasındaki ilişkilere ışık tutabilir. Çizimleri barındıran mermer bloğun bir kaç farklı kullanım izine sahip olması ise, tiyatronun sahne binasının yapım sürecine ilişkin bilgiler verebilir.

Anahtar Kelimeler: Side, Antik Çizimler, Antik Eskiz, Ionik Volüt, Sütun Kaidesi, Yaşam Çiçeği.

1.Çalışmanın amacı

Tarihi bir yapıyı belgeleyen bir araştırmacıyı en çok heyecanlandıran düşünce, o yapının herhangi bir mekânında orijinal çizimlerini bulma olasılığıdır. Söz konusu antik mimari olunca bu beklenti, taşa çizilmiş konstrüksiyon çizimleri olmaktadır. Side'de 2018 yılında yaşanan böyle bir 'yeniden' keşif duygusunu¹, Ülkü İzmirligil 2002 yılında yaşamış olmalıdır: Zira Side Tiyatrosu'nun sahne binasının 2. katının döşemesine ait olduğunu belirttiği, üzerinde antik çizimleri barındıran mermer bloğun taş çizimini, 14. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu'nda yayınlamıştır². Ancak güncel araştırmalar, blok (fig. 1. 2) üzerindeki çizimlerin o zaman tespit edilenden daha fazla olduğunu göstermiştir (fig. 2-3. 8). Diğer taraftan taş tarlasında, söz konusu bloğun hemen yanı başında duran, daha küçük boyutlu bir parçanın aynı bloğa ait olduğu belirlenmiş ve bu blok üzerinde de yine dikkate değer çizimler olduğu görülmüştür³. Çizimler bir Ionik volütü, sütun kaidesi profillerini ve bir adet te yaşam çiçeği motifini içermektedir.

Dolayısıyla çalışmanın özünü, blok üzerindeki bu antik eskiz çizimler ve onların kullanım amaçları oluşturmaktadır. Antik Çağ'dan kalan mimari çizimlere Roma⁴,

1 Antik çizimlerin tarafımızdan değerlendirilmesine izin verdikleri için Side Kazısı Başkanı Sayın Prof. Dr. Hüseyin S. Alanyalı ve Sayın Prof. Dr. Feriştah Alanyalı'ya teşekkürleri borç biliriz.

2 İzmirligil 2005, 285, çiz. 1.

3 İzmirligil söz konusu yayında bir "madalyon"dan söz etmektedir. Metinde bu tanımlama ile "yaşam çiçeği" motifi kastediliyor olsa bile yayında kullanılan taş çizimine dâhil edilmemiştir, bk. İzmirligil 2005, 285.

4 Haselberger 1994a, 323-339; Haselberger 1994b, 279-308; Jenewein 2006, 69-85; Senseney 2014, 144-145.

Erechtheion⁵, Didyma⁶, Priene⁷, Sardes⁸, Pergamon⁹, Aphrodisias¹⁰, Ephesos¹¹ ve Thysdrus¹²'da da rastlanılmıştır. Bunların arasında sadece Erechtheion, Thysdrus ve Ephesos'la¹³ ilgili yapılan çalışmalar İonik volüt ile ilişkilidir. Bu durum Side örneğini daha da önemli kılmaktadır. Zira, antik çizimler arasında sütun başlığı ile çok sık karşılaşmamaktadır. Bunun nedeni üç boyutlu mimari elamanların iki boyutlu çizim yoluyla anlatımının zorluğundan kaynaklanmaktadır. Taş ustalarına bezemelerdeki derinliği ve oranları daha iyi anlatabilmek için genellikle taş veya ahşap model verilmiştir¹⁴.

Böylece Roma mimarisinin teorileri Side'de ilk kez, antik bir çizimle ilişkilendirilmektedir. Çalışmada çizimlerin nasıl geliştirildiği ve hangi yapı ile bağlantılı olabilecekleri araştırılmıştır. Ayrıca bloğun kullanım evreleri de irdelenmiştir.

2. Metot

Blok üzerindeki çizimler, günün değişik saatlerinde ve güneş ışınlarının eğik geldiği optimal ışık koşullarında, günlerce süren gözlemlerle, zaman zaman güneş ışınlarının aynadan eğik olarak yansıtılması yoluyla, şeffaf folyolara, sabit kalemle ve 1:1 ölçeğinde çizilmiştir (fig. 2). Bunun yanı sıra mermer bloğun, 1:10 ölçeğinde, rölüvesi alınmıştır. İki farklı ölçekteki rölüve, bilgisayar ortamına aktarılarak, aynı ölçekte bir araya getirilmiştir (fig. 3). Antik çizimler, CAD programında, çemberin simetrik iki noktadan geçmesi özelliğine bağlı olarak, geometrik acıdan yeniden yapılandırılmış, çap, ölçü ve eksen gibi incelemelere tabi tutulmuştur (fig. 8). Kaide profillerinin kendi içinde olan oran ilişkisi incelenmiştir (fig. 11). Volütün oranları Vitruvius'un ideal oranları ile karşılaştırılmıştır (fig. 12). Çizimdeki *abakus* detayından yola çıkılarak yönü belirlenen volütün restitüsyonu yapılmıştır (fig. 11). Ayrıca volüt ve sütun kaideleri profilleri, alandaki benzer yapı elemanları ile karşılaştırılmıştır.

Bloğun evrelerinin tespiti bezemeler, bağlantı ve yerleştirme yuvaları (dübel, kaldırma ve kenet) gözetilerek yapılmıştır. Tanımlamalarda, yapıdaki işlevine göre, her seferinde konumu ve yönü değiştirilen bloğun son kullanımındaki yönlerinden hareket edilmiştir.

5 Büsing – Lehnhoff 1985, 106-119.

6 Haselberger 1980, 191-215; Haselberger 1983, 90-123; Haselberger 1984, 111-119; Haselberger 1991, 99-113; Haselberger 1985, 126-132; Bingöl 2012, 154-157; Senseney 2014, 144-145.

7 Koenigs 1983, 134-176; Koenigs 1984, 89-94.

8 Haselberger 1983, 121.

9 Bohn 1896, 53, lev. 36.

10 Haselberger 1983, 121-122, dn. 111.

11 Ephesos'da biri Artemision diğeri Prytaneion'da tespit edilen antik çizimler mevcuttur. Artemision'daki çizimler için bk. Schädler 2001, 279-287; Prytaneion'daki çizimler için bk. Steskal 2007, 371-392.

12 Loertscher 1989, 82-103; Heisel 1993, 214-216.

13 Volüt çizimleri Prytaneion'da tespit edilmiştir. Steskal 2007, 371-392.

14 Haselberger 1983, 97-98; Tomasello 1983, 87-103; Coulton 1983, 455-456; Kalpaxis 1986, 14-15; Loertscher 1989, 83; Coulton 1995, 55.

3.Bulgular

Mermer blok, hemen yanındaki daha küçük bir blok ile ortak olan kırık yüzeylerinden birleşmektedir. Blokların kırık yüzeylerinin birbirleri ile uyuşmasının ötesinde her iki parça üzerindeki bezemeler de birbirini takip etmektedir. Mermerin doğasında var olan açıklı-koyulu gri damarlar da her iki blokta aynı konumdadırlar¹⁵. Bloğun, kırık parçaları birleştirildiğinde ve orijinal yüzeyleri dikkate alındığında “L” biçiminde olduğu görülmektedir. Blok, 26,5 cm kalınlığında ve 108,5 cm yüksekliğindedir. İki parçanın toplam uzunluğu, “L” formunun uzun kısmında, 179 cm’yi bulmaktadır (fig. 3).

3.1.Antik Çizimler

Blok üzerindeki çizimler, bir volüt ve bir yaşam çiçeği motifi ile sütun kaidesi profillerini içermektedir.

3.1.1. Ionik volüt

Çizimlerin arasında en dikkat çekici olanı Ion başlığına ait bir volüttür (fig. 2-3. 8.11.12). Volüt gözünde biri merkezde olmak üzere toplamda on iki adet noktasal derinlik sayılabilmektedir. Gözün merkezinde, bir kısmı eksik olan yatay düz bir çizginin (Eksen 1) yer aldığı görülmektedir. Bu çizginin bir bölümünde, belli aralıklarla atılmış toplam 14 adet çentik görülmektedir. İlki 3,6 cm ile volütün gözünün çapına denk gelen çentiklerin on tanesi 1,25 cm’lik aralıklarla düzenli olarak birbirlerini takip etmektedirler. Geriye kalan son üç çentik 10,70 cm, 2,25 cm ve 0,6 cm aralıklarla işaretlenmiştir (fig. 10). Bu durumda çizginin toplam uzunluğu 29,65 cm’dir. Ustanın pergelinin aralığını ayarlamak için kullandığı bu ölçü çizgisi yaklaşık bir Roma ayağına denk gelmektedir¹⁶. Bu ilk eksen çizgisine dik olmak üzere, yine volütün gözünden geçirilmiş olan başka bir düz çizgi (Eksen 2) daha vardır (fig. 8). Söz konusu çizginin sağ tarafında 20,2 cm aralıkla, ona paralel olarak uzanan üçüncü bir çizgi (Eksen 3) daha bulunmaktadır. Birer eksen görevi gören bu çizgilerin, birbirine paralel olan, ikinci ve üçüncüsü aynı zamanda sütun kaide profillerinin alt ve üst sınırlarını belirlemektedir. Volütün hemen üst tarafındaki kaide profilleri (*torus-trokhilos-torus*) bu iki ekseni temel alarak geliştirilmiştir (fig. 8).

Volüt gözünün merkezinden geçen eksen 2’nin en dıştaki spiral sırtı ile kesiştiği noktada yer alan 3,8 cm yarıçaplı çeyrek daire, volütün üst kısmında beklenen karakteristik üst profili, yani *abakusu* temsil etmektedir. Bu detay, volütün üst kısmının, yani çizimin yönünün belirlenmesine de olanak sağlamaktadır. Çizim bu yönde değerlendirildiğinde, eksen 1 ile gözün üst tarafındaki ikinci spiral arasında *ekhinusun* yer aldığı görülmektedir. Volüt, *Ion kymationu* bezemesi ve onun alt kısmındaki *astragalın* yerleri de dikkate alınarak biçimlendirilmiştir¹⁷ (fig. 11). Volütü oluşturan spiraller

15 Mermerin yapısal özellikleri Prokonnesos mermerine işaret etmektedir. Prokonnesos mermeri için bk. Asgari 1978, 467-468.

16 Roma ayağı için bk. Senseney 2014, 151-153; Jones 2000, 73-74.

17 Ion sütun başlığında volütün spiralleri arasındaki düşey mesafeler, başlığın *ekhinus* ve *astragal* gibi iki volütü arasında kalan bezemelerinin yükseklik ölçülerini belirlemede kullanılır (fig. 11). Chitham 2005, 75-76, fig. 18-19, 79, 21. Ion düzeninde başlık oranları için bk. Vitr. III, 5, 5-8.

üç kez döndürülmüştür.

Volütün yüksekliği 40,3 cm, genişliği ise 35 cm olarak tespit edilmiştir. Volütün spiral sırtının genişliği 0,5 cm'dir. Gözün eksenleri (Eksen 1 ve 2) net olarak okunmaktadır. Fakat sütun başlığının simetrik olan diğer yarısını aynalayan eksen net olarak tespit edilememektedir. Bu durum gerçekte bu bloktan bir İon başlığı volütü elde edilmesinin amaçlanmamış olmasından kaynaklanabilir. Zaten 26,5 cm olan blok derinliği de bir başlık üretmeye uygun değildir.

Volütün Vitruvius tarafından önerilen ideal volüt şeması ile karşılaştırılması ve çizimlerin değerlendirilmesine ilişkin yorumlar çalışmanın sonuç bölümünde verilmektedir.

3.1.2. Sütun kaidesi profilleri

Volütün merkezinden ve dıştaki volüt spiralinin sırtından geçen iki eksen arasında geliştirilmiş küçük eğrisel ve doğrusal çizgiler, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sütun kaidesi profilleri (Kaide 1 ve 2) tanınabilmektedir. *Abakusu* temsil eden profil çiziminin volütün üst bitiş profili olduğunu kabul ederek, çizim bu profil üste gelecek şekilde döndürüldüğünde, kaide profilleri düşey bir konum almaktadır. Sütun kaidesi profillerinin çiziminde volütün eksenlerinden yararlanıldığı ilk bakışta görülmektedir. Çizimde ortak eksenlerin kullanılmış olması, kaide ile volüt arasında, bir oran ilişkisi kurma isteğinden kaynaklanmıştır (fig. 3. 8).

Çizimler üzerindeki ölçümlere göre, volüt gözünün merkezine yerleştirilmiş olan noktadan, yani merkezden, spiral sırtının dışına olan mesafe 20,2 cm'dir. Bu ölçü, kaidenin üst *torusunun* üst çizgisinden (Eksen 2) alt *torusun* alt çizgisine (Eksen 3) kadar olan mesafe ile aynıdır. Bu durum, kaidenin *torus-trokhilos-torus* profillerinin uzantısı ile volütün spiral çizgileri arasında oransal bir ilişki kurulduğunu doğrulamaktadır. Kaide profili bu oranı yakalamak için düşey eksende çizilmiştir. Her ne kadar kaide profillerinin, volütü çizene göre, düşey bir yönde çizilmiş olması ilk bakışta tuhaf gözükse de, burada, bloğun "L" formu dikkate alınmalıdır: Kaide profillerini çizenin, taşın yatay olarak konumlandırılmış olması durumunda, buradaki kısa olan yönünden yansıtarak çizebileceği, dolayısıyla çizimi yatay olarak yapma imkânı bulmuş olduğu iddia edilebilir (fig. 3).

Kaide profillerinin, volütün dış spiralinin bitiminden geçirilen üçüncü ekseninin alt sınırına 7,2 cm yüksekliğinde bir *plinthos* eklenmiştir (Kaide 1). Volütün gözünden geçen aksın, kaidenin üst sınırı olarak kabul edildiği çizimde *torus*, *trokhilos* ve *torustan* oluşan kaide profili, bir kaç kez düzeltilmiş ve aynalanmış olarak, tekrar çizilmiştir. Aynalanmış olan tarafta çizim daha da yarım kalmıştır. Toplam yüksekliği, *plinthos* dahil edilmeksizin, 20,2 cm olan bir kaidenin kesiti olarak düşünülen çizimde, sütun altlığının çapını da oluşturan, iki profil arasındaki mesafe 24 cm ile oldukça küçüktür. Bunun bir kaç nedeni olabilir: Blok üzerinde yeterince alan yoktur veya kaide profilleri birbirine yaklaştırılarak çizilmiştir (yani 24 cm amaçlanan genişliği yansıtmıyordur), veya çizim 1:1 ölçeğinde olmayıp daha küçük bir ölçekte çizilmiştir ya da amaç, zaten bu bloktan herhangi bir sütun kaidesi çıkartmak değil, sadece profil çizimleri geliştirmek olabilir.

Aynı ölçülere sahip bir grup *torus*, *trokhilos* ve *torus* çizimi, kaide 1'in *plintho*-sundan itibaren 3 cm boşluk bırakılarak, ama bu sefer *plinthos* olmaksızın sadece bir yandaki profiller (Kaide 2) tekrar aynalanmıştır (fig. 8).

26,5 cm blok derinliği *plinthos*u olmayan bir kaide elde etmek için yeterli gibi gözükse de bu, çizimlerin bulunduğu yüzeyden dolayı mümkün değildir: Söz konusu bloktan sütun kaidesi elde edilebilmesi için, ya kaide profilleri bloğun yan yüzüne çizilmiş olmalıydı ya da çizimlerin olduğu blok yüzeyinde, kaidenin kesitinin değil, üstten görünüşünün çizilmiş olması gerekirdi. Dolayısıyla bu çizimlerin, sütun kaidesi elde etmek amacıyla değil, temsilen, deneme veya tasarım amaçlı yapılmış olduğu iddia edilebilir.

Kaide profillerinin çevresinde çok sayıda kısa ve kopuk, eğrisel ve doğrusal çizgi mevcuttur. Bunlar bilgisayar programı yardımı ile tekrar yapılandırıldığında birçoğunun kaide profilinin çizimine katkı sağlamadığı gözlemlenmiştir (fig. 9). Bu da mermer bloğun, bir çizim tahtası gibi kullanıldığının kanıtıdır. Volüt ve kaide profili çizimlerinin birbiri ile ilişkilendirilmesi ve volütün temel çizgilerinin aynı zamanda kaidenin çizimi için de kullanılmış olması, profesyonel ve ekonomik bir çalışma tarzı olarak yorumlanmalıdır.

Kaide profillerinin tiyatronun *scaenae frons*unda kullanılan kaidelerin profilleri ile karşılaştırılması ve çizimlerin değerlendirilmesine ilişkin yorumlar çalışmanın sonuç bölümünde yer almaktadır.

3.1.3. Yaşam çiçeği motifi

Modern adıyla “yaşam çiçeği” olarak adlandırılan motif, çok sayıdaki dairenin, eşit aralıklarla çoklu kesişmelerinden oluşan geometrik bir biçimden oluşmaktadır. Blok üzerindeki çizimde, 7,65 cm çapındaki dairelerle, 6 kat simetriye sahip, bir çiçek deseni oluşturulmuştur. Çizimin tümünü, 19 adet tam daire ve 36 kısmi dairesel yay oluşturmaktadır. Her dairenin merkezi aynı çaptaki 6 adet çemberin çevresinde yer alır ve hepsini çevreleyen 15,3 cm çapında büyük bir daire mevcuttur¹⁸ (fig. 2-3. 7).

Bloktaki çizimin bir kısmının sonradan zedelenmiş olduğu görülmektedir. Korunan kısımlarda da, özellikle birçok dairenin kesiştiği yer olan daire merkezlerinde, net bir noktanın her seferinde tam olarak oluşturulamadığı, bu durumlarda çemberin bir kaç kez düzeltildiği, yan yana tekrarlanmış olan çizgilerden anlaşılmaktadır (fig. 7). Bu durum, çizimi yapanın profesyonelliğini sorgulamak için bir neden oluşturmamalıdır. Zira, bir çok çemberin uyumu söz konusu olan bir çalışmada benzer deneyimler yapılabilir. Dolayısıyla bu durum, yapılan işin zorluğunu göstermektedir. Çizilen bir çizgiyi tekrar düzeltme işlemi kaide profillerinde de görülmektedir.

Yaşam çiçeği motifi, geometrik yapısından dolayı, matematik gibi pozitif bir bilimi olduğu kadar, sonsuz sayıda dairenin eklenebilmesi ve sonsuza kadar açık olan biçimlendirmesinden dolayı felsefeyi de içinde barındıran bir motiftir. Oluşumu sırasında evreni kaostan düzene geçiren dört temel güç sayılan toprak, su, hava ve ateş

18 Bk. dn. 3.

gibi yaşam elementlerinin geometrik sembollerini içinde barındırmaktadır¹⁹. Motif bu özelliği ile Side'deki kültürün bilimsel ve manevi yönden zenginliğinin kanıtı olarak gösterilebilir. Diğer yandan “yaşam çiçeği” motifi, tüm kültürler tarafından bilindiğini düşündürecek şekilde, dünyanın birçok yerinde tapınaklarda, kutsal alanlarda ve hatta evlerde kullanım bulmuştur²⁰.

3.2. Bloğun kullanım evreleri

Bloğun, çizimlerin yapıldığı evre ile birlikte, dört farklı kullanım evresi vardır. Her kullanım evresine göre görünüm, yani ön, arka ve üst yüzeyi yön değiştirmiştir. Hatta boyutları kesilmiş, bezemeleri taşın yeni konumuna ve işlevine uygun olarak kasıtlı olarak kırılmış, yeni kaldırma deliği ve yeni dübel yuvası açılmış ya da var olanlar kısmen kesilmiştir.

3.2.1. I. evre

Bloğun, 26,5/179 cm olan dar, uzun yüzeyinde farklı iki kullanım evresine dair iz tespit edilebilmektedir. Bir zamanlar arşitrav-friz olarak kullanıldığına işaret eden, 9,5 cm genişliğindeki sofit bezemesi, yüzeyi aşmaması için, sonradan kasıtlı olarak kırılmıştır (fig. 4). Sofit bezemesi kalıntılarında blok kenarına olan mesafe 35 cm'dir. Bu alanda bloğun arşitrav-friz olarak kullanıldığı ilk evresine ait, 6,5/4/4 cm boyutlarında tipik bir alt dübel yuvası mevcuttur. Sofit bezemesinin bir yanında 11,5 cm genişliğinde, belirgin taşçı tarağı izlerinin görüldüğü yüzey, bloğun arşitrav-friz bloğu olarak kullanıldığı ilk kullanım evresine aittir. Bezeme kalıntılarının diğer yanında 7 cm genişliğinde kırık bir yüzey mevcuttur. Bu kısım da, ilk kullanımdan kalan düzgün bir üst yüzey barındırmış olmalıdır. Sofit bezemesinin iki yanındaki bu düzgün yüzeyler, daha sonraki kullanım evresinde, komşu taşta ince derzle yanaşmayı sağlayan *anathyrosis* görevi görmüşlerdir.

Sofitin karşıtındaki 26,5/122 cm'lik yüzeyde, 16,5/6/12 cm boyutlarındaki kaldırma yuvası da bloğun arşitrav-friz olarak kullanıldığı ilk evreden kalmıştır. Kaldırma yuvası dışındaki alan kaba murç izlerine sahiptir. Bu yüzeyde herhangi bir *anathyrosis* yüzeyi yoktur. Muhtemelen bloğun bir sonraki kullanımında boyutlarının küçültülmesine bağlı olarak, *anathyrosis*li yüzeyleri de kesilmiştir.

“L” formundaki bloğun uzun yüzeyine dik olan, iki kademeli kısa kenarı, geriye doğru pahlanmış olup, sadece üst yüzeye sınır olan kenarında *anathyrosis*li bir yüzeye sahiptir. *Anathyrosis* yüzeyleri bloğun komşu taşla bittiği, dolayısıyla görünmeyen, birer yan yüzey olduklarını göstermektedir. Yanaşma yüzeylerinin verev kesilmiş olması bloğun I. kullanım evresinden, kaynaklanmaktadır (fig. 3).

Yüksekliği 108,5 cm olan blok, tiyatronun *scaenae fronsunun* 1. ve 2. katının

19 Melchizedek 2000.

20 Bu motifin, örneğin Mısır Abydos'taki Osiris Tapınağı'nda taşta oyulmuş olarak (Melchizedek 1998, 33-34), Ephesos Yamaç Evler 2'nin 2 no'lu konutundaki SR18 mekânının mozaik tabanında (Ladstätter 2012, 129-130, res. 112) ve Pompeii'de Casa del Poeta Tragico-tricliniumun mozaik zemininde kullanılmış olduğu görülür (Blake 1930, 117-118).

arşitrav-friz blokları ile örtüşmektedir²¹.

3.2.2. II. evre

Herhangi bir nedenle artık kullanım bulmayan arşitrav-friz bloğu, 26,5 cm kalınlığında üst kenarları profil barındıran iki yanı pürüzsüz bir bloğa dönüştürülmüştür.

İki parçadan oluşan bloğun büyük olanının uzun dar yüzeyinin bir tarafında, 2,8 cm diğer tarafında 7 cm yüksekliğinde birer profilin kalıntısı net olarak görülmektedir (fig. 5-6). Profil, küçük parçada kırılmış olmakla birlikte, elle sıvazlandığında, yüzeyde bir yükseltinin varlığı hissedilmektedir. Dolayısıyla aynı profilin burada da devam ettiği kabul edilmelidir. Profillerin ne kadar öne çıktığı, yüzeyin kırık olmasından dolayı, tespit edilememekle birlikte halen, 0,5 cm derinlik ölçülebilmektedir.

Bulunduğu yüzeydeki diğer bağlantı yuvalarına göre daha özenli çalışılmış olan, 10,5/8,5/8 cm kenar uzunluklarına sahip, 3,5 cm derinliğinde üçgen biçiminde bir oyuntu bulunmaktadır (fig. 4). İlk bakışta bir kenet yuvasını anımsatan üçgen formu, bloğun sonradan kesilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yuva, profilin elde edilmesi sırasında oluşan bir hatanın düzeltilmesi için yapılmış bir tamirin izi olmalıdır.

26,5 cm derinliğindeki bloğun her iki yüzünün hem pürüzsüz, hem de profil barındırıyor olması, bu evrede iki yüzeyin de görünüm yüzeyi olduğuna işaret etmektedir. Uzun, dar yüzeyinde kısa kenara 7 cm mesafede, 3/3/7 cm boyutlarında bir kenet yuvası mevcuttur. Alt yüzeyde bir kenet yuvası olamayacağına göre bu yuva, dar yüzeyin üst yüzey olduğu bir evreye ait olmalıdır²². Uzun dar yüzeyin üst yüzey olarak konumlandığı durumda profiller de, bloğun görünüm yüzeyinin üst kenarında yer almaktadır. Böyle bir yapı elemanının yapının neresinde kullanılmış olduğunu tespit etmek, artık mümkün değildir.

Bloğun bu kullanımının arşitrav-friz evresinden sonra, ama antik çizimlerden önce gerçekleşmiş olması gerekir. Aksi halde profiller de yüzeyin geri kalan kısmı gibi traşlanmış olmalıydı.

3.2.3. III. evre

İkinci evredeki kullanımından dolayı her iki yüzü de pürüzsüz hale getirilen bloğun bir yüzüne daha sonra çizimler yapılmıştır (fig. 2-3. 8). Çizimler, bloğun II. evrede yapıda yer aldığı konuma ve yüksekliğe göre, ya bulunduğu konumda ya da bu evredeki kullanımını tamamladığı bir dönemde yapılmış olmalıdır. Fakat çizimler, blok yerindeyken yapılmış olsaydı, II. kullanım evresinde üst kenarındaki profilden dolayı, volütün baş aşağı, kaide profillerinin de düşey yönde çizilmiş olması gerekirdi. Dolayısıyla çizimler, bloğun II. kullanım evresini tamamlayıp atölyede tekrar

21 Mansel, tiyatronun *scaenae fronsunun* iki katlı olduğunu bildirir (Mansel 1962, 49; Mansel 1978, 199). İzmirli, M. Beykan'ın *scaenae fronsun* üç katlı olduğunu tespit ettiğini belirtir (İzmirli 1987, 128-129; İzmirli 1988, 166). Günay da aynı fikri savunur. *Scaenae fronsun* 1. katının arşitrav-friz bloklarının yükseklikleri 107-115 cm, 2. katının arşitrav-friz bloklarının yükseklikleri ise 98-109 cm arasındadır (Günay 2008, 541, 545, 547).

22 Zira arşitrav-friz blokları düşey taşıyıcı elemanlardır ve her iki yanındaki arşitrav-friz bloklarına kenet aracılığıyla ile üstten bağlanır.

kullanımını beklerken gerçekleşmiş olmalıdır.

3.2.4. IV. evre

Blok son olarak, antik çizimlerin olduğu yüzeye açılan 9,5/4/9,5 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvasından anlaşılacağı üzere yapıdaki yerini, bu sefer de bu yüzey üste gelecek şekilde almıştır (fig. 1-3). Bu durumda bloğun 26,5 cm'lik yan yüzeyleri, komşu taşa yanaşma yüzeyi işlevi görmüş olmalıdır. Çünkü bloğun yan yüzeylerinin hiçbiri görünüm yüzeyi olarak çalışılmamıştır. Aslında pürüzsüz olan alt ve üst yüzeyleri de dâhil, komşu taşa yanaşan tüm yüzeylerine *anathyrosis* işlenmesi gerekirdi. Ancak bloğun, bu evrede yanaşma yüzeyi olan ve arşitrav-friz evresinden kalan üst yüzeyinde *anathyrosis* bulunmamaktadır. Kaba murç izleri ilk kullanımdan kalan bu yüzeye son evrede de *anathyrosis* işlenmemiştir. Uzun dar yüzeyde, arşitrav-friz olarak kullanımdan kalan sofitin iki yanındaki düzgün yüzeyler II. evrede olduğu gibi bu evrede de *anathyrosis* olarak kullanılmıştır. Kademeli yan yüzeylerde *anathyrosis* ancak sınırlı alanlarda ve bloğun üst yüzüne yakın olan kenarında ince birer şerit olarak yer almaktadırlar.

II. evreden kalan profilin bu evrede üst yüzeye denk gelmesi, üzerine gelen taşın ancak bu profilden sonra, yani 2,8 cm geride oturmuş olabileceğini göstermektedir. Üzerine başka bir taşın oturması durumunda, üst yüzeydeki bu çıkıntılı bölümlerin tamamen tıraşlanmış olması gerekirdi. Halbuki profil yüzeyinin sonradan bilinçli olarak kırıldığı var sayılsa bile, yaklaşık 0,5 cm halen öne taşmaktadır (fig. 5-6). Bu özelliği ile profilin bir mahmuz görevi gördüğü düşünülebilir.

Bloktaki antik çizimlerin bulunduğu yüzey (III. kullanım evresi), bir görünüm yüzeyi kadar pürüzsüzdür ve *anathyrosis* bulunmamaktadır. Ancak, aynı yüzeyde ve sonradan yapılmış olan 9,5x4 cm ölçülerinde, 9,5 cm derinliğindeki kaldırma yuvası, bu yüzeyin (IV. kullanım evresi) artık bir görünüm yüzeyi olmadığını, muhtemelen bir taşa yatak yüzeyi oluşturduğunu düşündürmektedir (fig. 1-3). Fakat her ne kadar, kaldırma yuvasının taşın üst yüzeyini gösteriyor olması ilk bakışta, yapıda görünen bir alanda olmadığı şeklinde yorumlanabilse de, bu yüzeyde herhangi bir yıpranma izinin olmaması ve profil kalıntıları, üzerine başka bir taşın ağırlığının bindirilmemiş olduğunu göstermektedir. Tiyatroda *scaenae fronsun* 1. katının podyum yüzeyindeki *in-situ* mermer bloklarında da kaldırma yuvaları görünür vaziyettedir. Bu durumda da bloğun bir döşeme taşı olarak kullanılmış olduğu kabul edilebilir²³.

Bloğun, "L" formu ile bir köşe taşı olarak yönlendirici bir özelliğe sahip olduğu düşünülebilirdi ki, bu durumda da bloğun, bulunduğu köşe konumuna göre, dar yüzeylerden dışa bakanların görünüm yüzeyi olarak işlenmiş olması beklenirdi. Bloğun yan yüzeylerinden bazılarının birer görünüm yüzeyi olmaması bazılarında da *anathyrosis* olması her yan yüzeyin önünde başka bir taşın yerleştirilmiş olduğunu göstermektedir.

4.Sonuç

Çalışmanın konusu olan 'antik çizimler'i barındıran bloğun, birbirini takip eden

23 Bk. dn. 2.

dört farklı kullanım evresi geçirdiği tespit edilmiştir: İlk önce *scaenae fronsun* muh-temelen 1. katında *aediculalardan*²⁴ birinin sağ tarafında ve cepheye dik olarak yerleştirilen arşitrav-friz bloklarından biri olarak kullanılmış (I. kullanım evresi), sonra kesilerek boyutları değiştirilmiş, üst kenarı profilli ve her iki yüzeyi de görünüm yüzeyi olan bir yapı elemanı olarak kullanılmış (II. kullanım evresi), daha sonra üzerinde detay çizimleri geliştirilmiş (III. kullanım evresi) ve son olarak da *scaenae fronsun* 2. katında, orta sıralarda bir döşeme taşı olarak kullanılmıştır (IV. kullanım evresi).

III. kullanım evresine denk gelen antik çizimler; bir Ionik volüt, sütun kaidesi profilleri ve yaşam çiçeği motifi dışında, çok sayıda kısa ve kopuk, eğrisel ve doğrusal çizgileri barındırmaktadır. Çizimlerin neyi temsil ettikleri net olarak algılanırken, çizgilerin bir çoğunun sonlandırılmamış, tekrarlanmış veya düzeltilmiş olmasından dolayı bu çizimler, tamamlanmamış olarak nitelendirilebilir. Hem çizimlerin bitmemiş olması, hem de bloğun kısıtlı olan boyutları göz önünde bulundurulduğunda çizimlerin amacının burada temsil edilen mimari elemanlardan herhangi birini elde etmek olmadığı, ancak bir üretimin ön tasarımları olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Zaten çizimleri temsil eden yapı elemanı üretildiğinde üretimine yön veren çizgiler, yapı elemanının sınırlarını temsil edeceğinden, artık çizgi olarak algılanamayacaktır. Dolayısıyla antik çizimler ancak, amacın doğrudan üretim olmadığı durumlarda varlıklarını koruyabilmektedir denebilir.

Çizimler arasında, bir kaç düzeltme çemberine rağmen, yaşam çiçeği motifi en tamamlanmış ve en okunaklı olanıdır (fig. 2-3. 7). Doğası gereği herhangi bir yapı elemanına veya belirli bir ölçüye bağlı olmak zorunda değildir.

Ionik volütün çiziminde yatay ve düşey eksenler oluşturulmuş, çizim bu eksenlere göre kurgulanmıştır. Ionik volütün eksenlerinden, sütun kaidesi profillerinin çiziminde de yararlanılmış, böylece çizimde, iki yapı elemanı arasında bir oran ilişkisi kurulmuştur. Yatay eksenin bir kısmı, aynı zamanda çizim yapanın pergelinin açısını ayarlayabileceği bir ölçü çizgisi olarak kullanılmıştır. Bu çizgi üzerindeki ölçülerden ilki 3,6 cm aralığı ile volüt gözünün çapına denk gelmektedir. İlk ölçüye, düzenli olarak birbirini takip eden, on adet 1,25 cm aralıklı çentikle devam edilmiştir. Geriye kalan son üç ölçü 10,70 cm, 2,25 cm ve 0,6 cm aralıklarla atılan çentiklerden ibarettir (fig. 10). Ölçü çizgisinin toplam uzunluğu 29,65 cm'dir. Bu ölçü de, bir Roma ayağı'na denk gelmektedir.

Volütün geometrisi, Vitruvius tarafından önerilen ideal biçimlendirme şemasına kısmen uymaktadır. Merkez noktalarının dağılımı düzensizdir. Volütleri oluşturan çeyrek daireler her zaman örtüşmemektedir. Vitruvius'a göre volütün biçimlendirilmesinde gözün çapı, bir modül olarak belirleyicidir. Volütün yüksekliğinin 2/16'sı gözün çapına denk gelmelidir²⁵. Yani; 40,3 cm yüksekliğinde olduğu belirlenen

24 *Scaenae frons* 1. katta, iki yanda ikişer, ortada dörder sütunlu dört adet, toplam altı *aedicula*dan oluşmaktadır. Günay 2008, 544.

25 Vitruvius'a göre Ionik başlık oranları: Volüt gözü çapı: 1 birim; volüt yüksekliği: 8 birim; volütün ortasındaki kıvrımın yüksekliği: 4 1/2 birim; volüt gözünün ortasındaki kıvrımın yüksekliği: 3 1/2 birim. Volütü oluşturan çeyrek daireler dışarıdan içeriye doğru oluşturulur.

volütün Vitruvius'a göre, $40,3/16 \times 2 = 5,0375$ cm çapında bir volüt gözüne sahip olması gerekir. Fakat inceleme konusu örnekte volüt gözünün çapı 3,6 cm olarak ölçülmektedir. Böylece mevcut göz çapından hareketle, Vitruvius'un formülü tersinden izlenirse: $3,6/2 = 1,8$ cm (göz çapının yarısı). $40,3/1,8 = 22,388$ gibi bir orana denk gelmektedir. Böylece Vitruvius'un 2 birimi göz olmak üzere 8 birim volüt yüksekliği, olarak önerdiği oranlar Side örneğinde, 2'si göz olmak üzere yaklaşık 11 birime denk gelmektedir. Sayısal olduğu gibi grafik olarak karşılaştırılınca da Side'deki volütün Vitruvius'un önerdiği ideal volüt oranları ile tam olarak örtüşmediği görülmektedir. Side'de, daha küçük olan volüt göz çapına karşın, volüt yüksekliğini belirleyen birim sayısı artırılarak kendi içinde bir oran yakalanmıştır (fig. 12). Buna göre; volütün yüksekliği, genişliği ve volüt gözü çapının birbirlerine olan oranları yaklaşık 11: 9: 1 olarak tespit edilmiştir.

Vitruvius'un ideal volüt oranları Thysdrus örneğinde tam olarak örtüşmekle birlikte²⁶, diğer iki örnek olan Ephesos ve Erechtheion örneklerinde kısmen örtüşmüştür²⁷. Büsing ve Lehnhoff, Erechtheion örneğindeki volütün gözünde çok sayıda derinleştirilmiş merkez noktası bulunduğunu, volütün çiziminde dışarıdan içeriye gelişen bir labirentin köşelerinde konumlandırılmış olan bu noktaların kullanıldığını belirtmektedirler²⁸.

Side'deki volütün gözünde, bir kısmı birbirini aynı doğrultuda takip eden, 12 adet derinleştirilmiş merkez noktası tespit edilebilmektedir. Bu noktaların volüt spirallerinin çizimi ile ilgisi olmalıdır. Zira volütün göz merkezindeki çok sayıdaki merkez noktası üzerinden CAD programı ile yeniden yapılandırma çalışmalarında her seferinde en uzaktaki noktayı merkez noktası olarak almak üzere çemberlerin spiraller ile belli bir kesimde örtüştüğü görülmektedir.

Çizimdeki volütün ölçüleri ile Side Tiyatrosu'nun *scaenae frons*unun 1. katına ait, üç dönüşlü spirali olan, Ion sütun başlığının ölçülerinin kısmen örtüştüğü görülmektedir (fig. 13). Bu benzerlikten dolayı, volüt çiziminin tiyatronun 1. katına ait başlıkların üretiminin bir ön hazırlığı olduğu şeklinde yorumlanabilir²⁹. Ancak volüt çiziminin bu katın Ion başlıklarının bir ön çizimi olması durumunda bloğun arşitrav-friz kullanımının herhangi bir nedenle gerçekleşmediği düşünülmelidir.

Çizimdeki kaideler, *scaenae frons*un üç katında da kullanılmış olan Attik-Ion kaideleri ile aynı tiptedir (fig. 11). Kaidelerin *torus*, *trokhilos*, *torus* profilleri net olarak anlaşılacakla birlikte *trokhilosa* geçiş profili sadece Kaide 1'de işlenmiştir. İçlerinde en geliştirilmiş detayı temsil eden bu kaidenin toplam yüksekliği 27,4 cm'dir (20,2 cm + 7,2 cm *plinthos*), (fig. 8. 14). Kaide 1'de (*torus*, arada bir bant, *trokhilos*, *torus* ve *plinthos*) sırasıyla; 3, 1, 3, 5, 4 birim olmak üzere bir oran ilişkisine yaklaştığı görülmekte ise de hesaplamalarda küsürsüz net bir ayırım elde edilememektedir. Bu durumu

26 Loertscher 1989, 88.

27 Steskal 2007, 371-392; Büsing – Lehnhoff 1985, 106-119.

28 Büsing – Lehnhoff 1985, 118, Abb.4.

29 Tiyatronun *scaenae frons*unun 1. katında Ion başlıkları kullanılmıştır (Günay 2008, 544-545, res. 5). Ion başlıklarının görünümü için bk. İzmirligil 1987, 134, res. 4.

göz önünde bulundurmak koşuluyla, toplamda 16 birimden oluşan kaidenin her bir birimi yaklaşık olarak 1,7125 cm (27,4 cm / 16)'ye denk geldiği söylenebilir (fig. 11).

Scaenae fronsun her üç katının kaide profillerinin de çizimdekilerle aynı tip olmasına rağmen, ölçüler kısmen uyuşmaktadır. Çizimdeki kaidenin yüksekliği sadece 3. katın kaideleri ile örtüşmektedir³⁰. Bir kesit çizimi olarak değerlendirilebilecek kaide profili çiziminde ölçülen 24 cm kaide çapı ölçüsü de, profillerin eksene yaklaştırılarak çizilmiş olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir.

Dolayısıyla tıpkı volüt çizimi gibi kaide profilleri de çizimlerin amacının, üretimden önceki detay çizimlerini geliştirmek olduğunu göstermektedir.

30 1. katın Attik-Ion kaidesi *plinthos* olmaksızın 27,5 cm'dir (fig. 11). Günay, tiyatronun sütun kaidelerinin yüksekliklerini 1. kat için 40,3 – 47 cm; 2. kat için 34 – 36,8 cm ve 3. kat için 26 cm olarak vermektedir (Günay 2008, 544, 546, 548).

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Asgari 1978 Asgari, N., "Roman and Early Byzantine Marble Quarries of Proconnesus", The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology (ed. E. Akurgal), 23-30 Eylül 1973, Ankara-İzmir, 467-480.
- Bingöl 2012 Bingöl, O., Bu Koca Taşları Nasıl İşlediler, Nasıl Kaldırdılar, Ankara.
- Blake 1930 Blake, M. E., "The Pavements of the Roman Buildings of the Republic and Early Empire", MemAmAc 8, 7-159.
- Bohn 1896 Bohn, R., Die Theater-terrasse, AvP, Berlin.
- Büsing – Lehnhoff 1985 Büsing, H. – B. Lehnhoff, "Volutenkonstruktion am Beispiel der Erechtheion-Osthalle", AntK 28, 106-119.
- Chitham 2005 Chitham, R., The Classical Orders of Architecture. Second Edition, Oxford.
- Coulton 1983 Coulton, J. J., "Greek Architects and the Transmission of Design", Architecture et société de l'archaïsme grec à la fin de la république romaine. Actes du Colloque international organisé par le Centre national de la recherche scientifique et l'École française de Rome, 2-4 décembre 1980, CEFR 66, 453-470.
- Coulton 1995 Coulton, J. J., Ancient Greek Architects at Work, United Kingdom.
- Günay 2008 Günay, R., "Side Antik Tiyatrosu Sahne Binası 1992-2006 Yılları Çalışmaları Sonucu Ön Rapor", Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı (eds. İ. Delemen – Sedef Çokay-Kepçe – A. Özdizbay – Ö. Turak), Antalya, 541-555.
- Haselberger 1980 Haselberger, L., Werkzeichnungen am jüngeren Didymeion, IstMitt 30, 191-215.
- Haselberger 1983 Haselberger, L., "Bericht über die Arbeit am jüngeren Apollontempel von Didyma", IstMitt 33, 90-123.
- Haselberger 1984 Haselberger, L., "Die Werkzeichnung des Naiskos im Apollontempel von Didyma", Bauplanung und Bauthorie der Antike. DiskAB 4, 111-119.
- Haselberger 1985 Haselberger, L., "The Construction Plans for the Temple of Apollo at Didyma", SA 253/6, 126-132.
- Haselberger 1991 Haselberger, L., "Aspekte der Bauzeichnungen von Didyma", RA 1, 99-113.
- Haselberger 1994a Haselberger, L., "Antike Bauzeichnung des Pantheon entdeckt. Planfragment ist Teil der vor 60 Jahren freigelegten Werkrisse vor dem Augustusmausoleum", AW 25/4, 323-339.
- Haselberger 1994b Haselberger, L., "Ein Giebelriß der Vorhalle des Pantheon. Die Werkrisse vor dem Augustusmausoleum", RM 101, 279-308.
- Heisel 1993 Heisel, J. P., Antike Bauzeichnungen, Darmstadt.
- İzmirgilil 1987 İzmirgilil, Ü., "Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı, Onarım ve Düzenleme

- Çalışmaları (1985)”, KST 8/2, 127-135.
- İzmirligil 1988 İzmirligil, Ü., “Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı, Onarım ve Düzenleme Çalışmaları (1986)”, KST 9/2, 165-171.
- İzmirligil 2005 İzmirligil, Ü., “Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Koruma, Onarım Çalışmaları (2003)”, MKKS 14, 281-288.
- Kalpaxis 1986 Kalpaxis, Th. E., Hemiteles. Akzidentelle Unfertigkeit und “Bossen-Stil” in der griechischen Baukunst, Mainz.
- Koenigs 1983 Koenigs, W., “Der Athenatempel von Priene”, IstMitt 33, 134-176.
- Koenigs 1984 Koenigs, W., “Pytheos, eine mythische Figur in der antiken Baugeschichte”, Disk AB4, 89-94.
- Ladstätter 2012 Ladstätter, S., Ephesos. Yamaç Evler 2 (çev. S. Gün), İstanbul.
- Loertscher 1989 Loertscher, Th., “Voluta constructa. Zu einem kaiserzeitlichen Volutenkonstruktionsmodell aus Nordafrika”, AntK32, 82-103.
- Mansel 1962 Mansel, A. M., “Side Tiyatrosu”, Belleten XXVI/101, 45-77.
- Mansel 1978 Mansel, A. M., Side. 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları, Ankara.
- Melchizedek 1998 Melchizedek, D., The Ancient Secret of the Flower of Life, Vol.1, U.S.
- Melchizedek 2000 Melchizedek, D., The Ancient Secret of the Flower of Life, Vol.2, U.S.
- Jenewein 2006 Jenewein, G., “Musterzeichnung einer Basis auf einem Gesimsblock der Basilica Ulpia”, RömHistMitt 48, 69-85.
- Jones 2000 Jones, M. W., “Doric Measure and Architectural Design 1: The Evidence of the Relief from Salamis”, AJA 104, 73-93.
- Schädler 2001 Schädler, U., “Griechische Geometrie im Artemision von Ephesos”, SoSchrÖAI 36, 279-287.
- Senseney 2014 Senseney, J. R., “Plans, Measurement Systems, and Surveying: The Roman Technology of Pre-Building” A Companion to Roman Architecture (eds. R. B. Ulrich – C. K. Quenemoen), Oxford, 140-156.
- Steskal 2007 Steskal, M., “Konstruktionszeichnungen zweier Voluten aus dem Prytaneion in Ephesos”, ÖJh 76, 371-392.
- Tomasello 1983 Tomasello, F., “Un prototipo di capitello corinzio in Sabratha”, QuadALibya 13, 87-103.
- Vitr. Vitruvius, Mimarlık Üzerine On Kitap (çev. S. Güven), İstanbul, 1990.

Fig. 1 Bloğun antik çizimler bulunan yüzeyi.

Fig. 2 Bloğun üzerindeki antik çizimlerin şeffaf folyo üzerinde belgelenmiş hali.

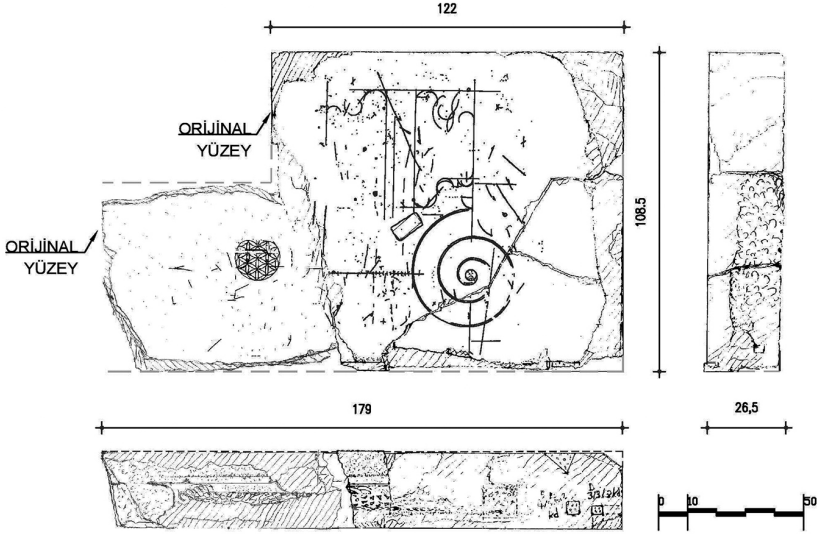

Fig. 3 Bloğun rölövesi. İki kırık parçanın birleştirilmiş hali. Orijinal ölçek 1:10.

Fig. 4 Bloğun uzun yan kenarı, sofit kalıntısı.

Fig. 5 Bloğun şimdiki üst yüzeyindeki kenar profili kalıntısı

Fig. 6 Bloğun şimdiki alt yüzeyindeki kenar profili kalıntısı.

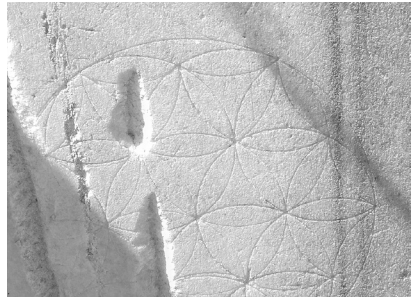

Fig. 7 Küçük blok üzerindeki yaşam çiçeği motifi.

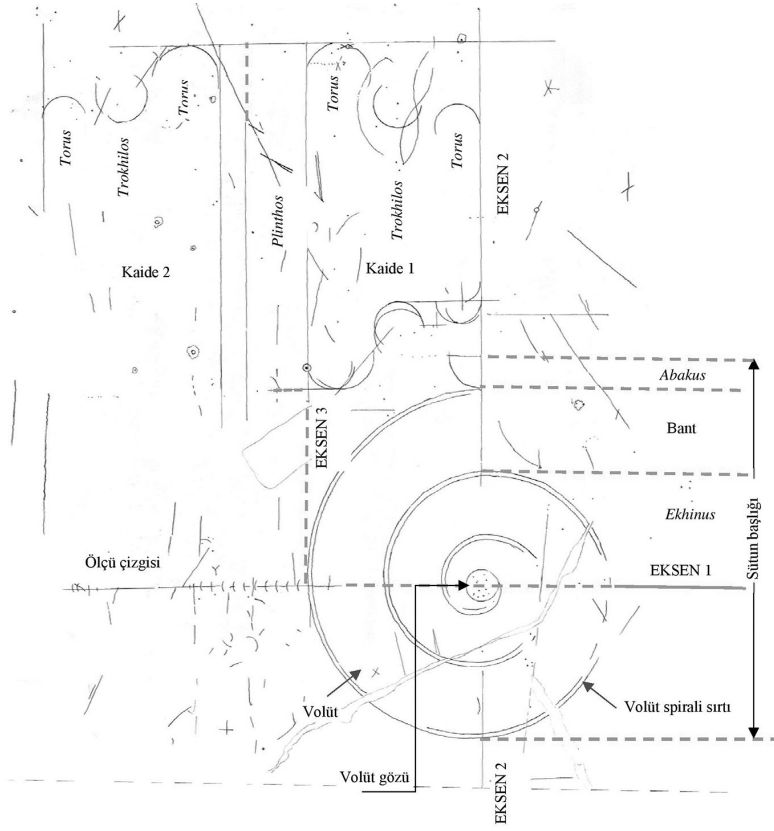

Fig. 8 Büyük blok üzerindeki antik çizimler ve yorumu.

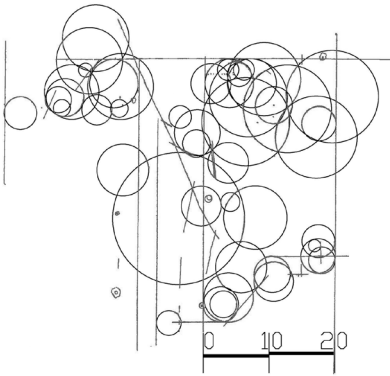

Fig. 9 Kaide profilleri ve çevresindeki çemberlerin CAD programında yeniden yapılandırılmış hali.

Fig. 10 Eksen 1'in devamındaki ölçü çizgisi üzerinde belirtilen ölçüler.

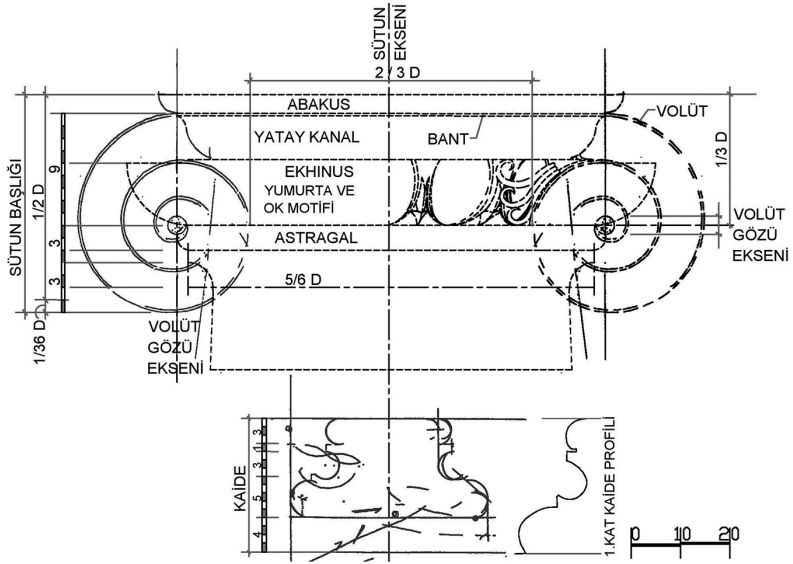

Fig. 11 Volüt ve sütun kaidesi profilleri oran ilişkileri. Tiyatronun scaenea fronsunun 1. katına ait sütun kaidesi profili

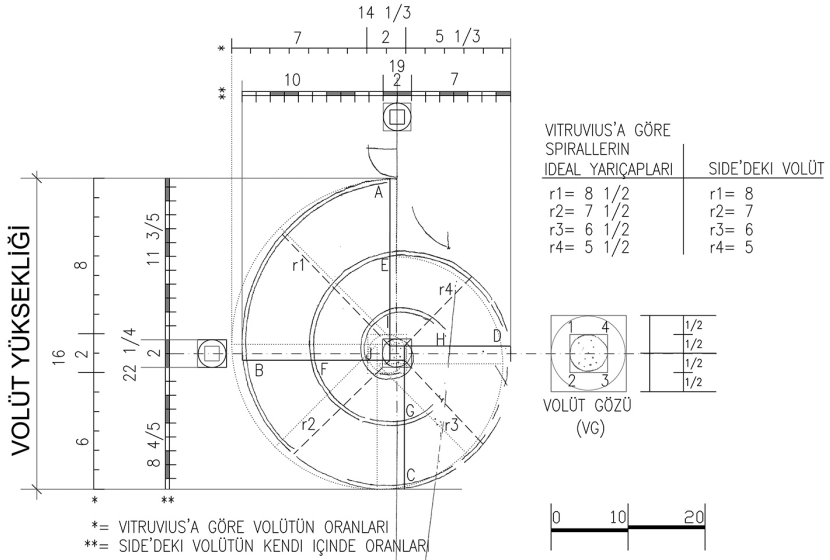

Fig. 12 Vitruvius'un ideal İon sütun başlığı volütü önerisinin Side'deki volüt çizimi ile karşılaştırılması.

Antik çizimdeki Ionik volüt	cm	Side Tiyatrosu'nun <i>scenae fronsunun</i> 1. katına ait Ion başlığı	cm
Volüt gözü	3,6	Volüt gözü	4
<i>Abakus</i>	3,8	<i>Abakus</i>	5,3
<i>Ekhinus</i>	13,2	<i>Ekhinus</i>	12
<i>Astragal</i>	5,0375	<i>Astragal</i>	2,2
Volüt	40,3/35	Volüt	33/30
Toplam yükseklik (Sütun başlığı)	44,1	Toplam yükseklik (Sütun başlığı)	38,3

Fig. 13 Antik çizimdeki Ionik volüt ile Side tiyatrosu *scenae fronsunun* 1. katına ait Ion başlığı ölçülerinin karşılaştırılması.

Antik çizimdeki kaide profilleri					
Kaide 1				Kaide 2	
Sağ	cm	Sol	cm	Sol	cm
Üst <i>torus</i>	5,3	Üst <i>torus</i>	5,3	Üst <i>torus</i>	4,9
Bant	1,5	Bant	-	Bant	-
<i>Trokhilos</i>	5,8	<i>Trokhilos</i>	5,6	<i>Trokhilos</i>	6,0
Bant	-	Bant	-	Bant	-
Alt <i>torus</i>	7,6	Alt <i>torus</i>	7,5	Alt <i>torus</i>	7,8
<i>Plinthos</i>	7,2	<i>Plinthos</i>	7,2	<i>Plinthos</i>	-
Toplam yükseklik (Kaide+ <i>plinthos</i>) 27,4				Toplam yükseklik (Kaide)	18,7

Fig. 14 Antik çizimdeki sütun kaidesi profillerinin ölçüleri.

